

บทที่

4

การพัฒนาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า
พ.ศ. 2542 ในภูมิภาคอาเซียน

**The Development of the Trade Competition Act
B.E. 2542 (1999) in ASEAN**

วิโรจน์ วาทินพงศ์พันธ์
Wirote Watinpongpun

บทที่

4

การพัฒนาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า
พ.ศ. 2542 ในภูมิภาคอาเซียนThe Development of the Trade Competition Act
B.E. 2542 (1999) in ASEANวิโรจน์ วาทินพงศ์พันธ์¹
Wirote Watinpongpon

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 บังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการบังคับใช้เท่าที่ควร ดังนั้น บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายทั้งในด้านบทบัญญัติและการบังคับใช้เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยแยกระดับของการพัฒนากฎหมายออกเป็นสามระดับ ได้แก่ (1) ระดับการแก้ไขและทบทวนกฎหมาย ซึ่งหมายถึงการทบทวนเจตนารมณ์ของกฎหมาย และความชัดเจนเกี่ยวกับเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาด (2) ระดับการเพิ่มประสิทธิภาพของกฎหมาย ซึ่งประกอบด้วย การทบทวนบทกเว้นของกฎหมายและการทบทวนบทลงโทษทางอาญา และ (3) ระดับการพัฒนากฎหมายในรูปแบบการนำระบบใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ ในที่นี้หมายถึงความเป็นไปได้ในการนำระบบลดหย่อนผ่อนโทษเข้ามาบังคับใช้ใน พ.ร.บ.แข่งขันฯ และการเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าซึ่งหากมีการพัฒนากฎหมายไปทั้งสามระดับการบังคับใช้กฎหมายการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 การพัฒนา
กฎหมาย เจตนารมณ์ของกฎหมาย เกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาด ระบบ
ลดหย่อนผ่อนโทษ

¹อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

Ever since the Trade Competition Act B.E. 2542 (1999) has been established, the act has not been enforced effectively. This article, therefore, exhibits the directions of the development of the act in terms of both substantive laws and enforcement parts in order to prepare for the united of ASEAN Economic Community (AEC). The article attempts to classify the developments into three levels, firstly the level of amendment of the act including the review of the objective and clarity of the criteria of market dominant position. Second the level of increasing efficiency of the act such as reviewing the exemptions of the act and the penalty. Finally, the levels of introducing new systems apply into the act including the possibility of the leniency program and adding on the provision relating to the trade association. Hence, if the three levels of the development are carried out, the enforcement of competition law in Thailand will be more effective.

Key words : The Trade Competition Act B.E. 2542 (1999), the development of law, the objective of law, the criteria of market dominant position, leniency program

บทนำ

บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์จะนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับกฎหมายแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยซึ่งได้ตราบังคับใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 คือ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 (ซึ่งต่อไป ผู้เขียนจะเรียกว่า “พ.ร.บ. แข่งขันฯ”) และนับว่าเป็นกลุ่มประเทศต้น ๆ ในภูมิภาคอาเซียนที่ได้มีการตรากฎหมายแข่งขันทางการค้าบังคับใช้ และปัจจุบันในบางประเทศภายในกลุ่มอาเซียนก็ยังไม่มีการแข่งขันทางการค้าบังคับใช้ในปัจจุบัน เช่น ลาว เมียนมาร์ เป็นต้น และแม้ประเทศไทยจะมี พ.ร.บ. แข่งขันฯ บังคับใช้กว่า 15 ปีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีการลงโทษผู้ประกอบการแต่อย่างใด ดังนั้น ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้

นำเสนอแนวทางการพัฒนา พ.ร.บ. แข่งขันฯ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมาตรการการกำกับดูแลการแข่งขันทางด้านราคาเพื่อให้สอดคล้องและรองรับกับบริบทของอาเซียนในอนาคตอันใกล้โดยจะนำเสนอในรูปแบบของระดับการพัฒนากฎหมายที่แตกต่างกัน

การกำกับดูแลการแข่งขันทางการค้าของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมกลไกตลาดเป็นหลักซึ่งจะทำให้กระบวนการแข่งขันในตลาดสามารถดำเนินต่อไปได้และก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจตลอดจนเกิดความมั่นคงและขยายตัวในอุตสาหกรรม² แต่ในความเป็นจริงพบว่าประเทศไทยกำหนดนโยบายที่ทั้งสนับสนุนการแข่งขันทางด้านราคาและนโยบายการแทรกแซงราคา³ รัฐสามารถใช้ทั้งนโยบายแข่งขันทางด้านราคาและนโยบายการแทรกแซงราคาไปพร้อม ๆ กันสำหรับมุมมองภายใต้ต้นโยบายส่งเสริมการแข่งขันนั้น พ.ร.บ. แข่งขันฯ จะมีบทบาทเป็นอย่างมากในด้านการจัดระเบียบและระบบการแข่งขัน (competition) ให้ผู้ประกอบการสามารถแข่งขันได้อย่างเสรีและเป็นธรรมในระดับหนึ่ง⁴ ในขณะที่พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ.2542 (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “พ.ร.บ. ราคาสินค้าฯ”)⁵ ได้ให้อำนาจรัฐในการเข้าแทรกแซงราคาสินค้าและบริการได้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของผู้บริโภคภายในประเทศ⁶

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา พ.ร.บ. แข่งขันฯ ในที่นี้ ผู้เขียนจะขอเสนอภายใต้กรอบนโยบายส่งเสริมการแข่งขันเป็นหลัก ทั้งนี้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ ได้ตราออกมาบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบันเป็นที่แน่นอนว่าสภาพการณ์ในปัจจุบันย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายจึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธมิได้ ในส่วนนี้จะขอวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง พ.ร.บ. แข่งขันฯ กับการพัฒนากฎหมายโดยจะใช้แนวทางวิเคราะห์โดยการแบ่งตามระดับของ “การพัฒนา (development)”

² สุวีร์ ศรีกันต์, หลักการและกฎเกณฑ์แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, 2555) หน้า 12.

³ สำหรับชื่อเรียกของนโยบายการแทรกแซงราคาโดยภาครัฐอาจใช้ชื่อเรียกอื่นแทนเช่น นโยบายการกำกับดูแลราคา (monitoring), นโยบายการควบคุมราคา (control) เป็นต้น ทั้งนี้ระดับหรือขอบเขตของการแทรกแซงอาจมีความแตกต่างกันไป แต่ผู้เขียนขอเรียกโดยรวมว่า “นโยบายการแทรกแซงราคา”.

⁴ ทั้งนี้ อาจมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับบทบัญญัติบางมาตรา เช่น มาตรา 29 (บทบัญญัติว่าด้วยการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม) ว่าเจตนารมณ์ของมาตรานี้คุ้มครองคู่แข่งขึ้น (competitor) โดยตรงมิใช่คุ้มครองระบบการแข่งขัน.

⁵ ชื่อเดิมของกฎหมายฉบับเก่า คือ พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการค้าผูกขาด พ.ศ. 2522 ซึ่งในปัจจุบัน ได้แยกออกมาเป็นกฎหมาย 2 ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ. แข่งขันฯ และ พ.ร.บ. ราคาสินค้าฯ.

⁶ ชื่อเรียกกฎหมายฉบับเดิม ใช้คำว่า “กำหนดราคา” ซึ่งหมายความว่าในอดีตรัฐใช้มาตรการกำหนดราคาเป็นหลักแต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่โดยตัดคำว่า “กำหนด (ราคา)” ออก และเปลี่ยนเป็นคำว่า “ว่าด้วย (ราคา)” แทน เนื่องจากรัฐมิได้มีเจตนาที่จะควบคุมเรื่องการกำหนดราคาแต่เพียงประการเดียวแต่จำเป็นต้องกำกับดูแลในด้านการคุ้มครองผู้บริโภคด้วย รายละเอียดเพิ่มเติม โปรดดู อุดุลย์ ยูวาทยาพาณิชย์, คำอธิบายกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: 2556), หน้า 2-3.

คำว่า “การพัฒนา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 หมายถึง “ทำให้เจริญ” ส่วนพจนานุกรมแปลภาษาไทย-อังกฤษ ฉบับ NECTEC’s Lexitron Dictionary ได้ให้คำแปล “develop” ว่าหมายถึง “ปรับปรุง เจริญ ปฏิรูป” หรือพจนานุกรมแปลภาษาอังกฤษ-ญี่ปุ่นได้ให้ความหมายของคำว่า “development” ว่าหมายถึง “発達 (กลไกการทำงานในสิ่ง ๆ นั้นถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ ขนาดที่การขยายให้โตขึ้น) 発展 (การขยายตัวและเจริญขึ้น การเปลี่ยนแปลงไปสู่ขั้นตอนที่ก้าวหน้ากว่าเดิม) 成長 (การเจริญเติบโต การเติบโต) 発育 (การเติบโตขึ้นและใหญ่ขึ้น) 進化 (ความก้าวหน้าโดยมีความเป็นเลิศกว่าหรืออาจกลายเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น)”

จากตัวอย่างจากนิยามข้างต้น ผู้เขียนจึงอาจสรุป “ระดับ” ของการพัฒนาในเบื้องต้นไว้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับแรก หมายถึง กรณีที่มีกฎหมายบังคับใช้อยู่แล้ว แต่จำเป็นต้องมีการแก้ไขหรือทบทวนบทบัญญัติบางส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับการบังคับใช้กฎหมายในสภาพการณ์ปัจจุบัน

ระดับที่สอง จะมีลักษณะที่คล้ายกับกรณีแรก คือ มีกฎหมายบังคับใช้อยู่แล้ว แต่อาจจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายให้ดียิ่งขึ้น

ระดับที่สาม หมายถึง กรณีที่ยังไม่มีการบัญญัติเป็นกฎหมายในปัจจุบัน แต่อาจความเป็นไปได้หรืออาจเป็นแนวทางในการนำเข้ามาประยุกต์ใช้เป็นกฎหมายในอนาคต

สำหรับในบทความนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในพื้นที่การนำเสนอ ผู้เขียนจึงขอสรุปแนวทางการพัฒนาในแต่ละระดับโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระดับแรก : การพัฒนากฎหมายในรูปแบบการแก้ไขทบทวนกฎหมาย

การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการกำกับดูแลการแข่งขันทางด้านราคาของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องการปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ. แข่งขันฯ ที่ผู้เขียนเห็นว่าสมควรได้รับการทบทวนและชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนในสาระสำคัญของ พ.ร.บ. แข่งขันฯ มีประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การทบทวนด้านเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ

พ.ร.บ.แข่งขันฯ ถูกออกแบบขึ้นมาเพื่อให้การแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการที่อยู่ภายใต้กรอบกติกาหรือที่มักคุ้นกับคำว่า “การแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรม”⁷ ดังนั้นจึงเป็นที่แน่นอนว่าผู้ประกอบการที่เป็นเอกชนทุกรายต้องตกอยู่ภายใต้การกำกับดูแลตาม พ.ร.บ.แข่งขันฯ แต่ประเด็นที่สำคัญที่ต้องมาพิจารณาในที่นี่มีประเด็นการวิเคราะห์ 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ประเด็นแรก เจตนารมณ์ของพ.ร.บ.แข่งขันฯ คุ่มครองระบบการแข่งขันหรือคุ่มครองผู้แข่งขัน และประเด็นที่สอง “ผู้บริโภค” ถือว่าอยู่ภายใต้ขอบเขตของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ หรือไม่

1.1 การคุ่มครองระบบการแข่งขัน

หากมองในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบ ในปัจจุบันกฎหมายแข่งขันทางการค้าทั่วโลก⁸ต่างมุ่งเน้นให้การคุ่มครอง “ระบบการแข่งขัน (competition)” มากกว่าการคุ่มครอง “ผู้แข่งขัน (competitor)” โดยตรง และหากอ่านเหตุผลท้าย พ.ร.บ.แข่งขันฯ ซึ่งระบุว่า “โดยที่ได้มีการยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาดที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีบทบัญญัติทั้งในส่วนการกำหนดราคาสินค้าและการป้องกันการผูกขาดรวมอยู่ในฉบับเดียวกันสมควรปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาดและตราเป็นกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าขึ้นไว้โดยเฉพาะเพื่อให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการกระทำอันเป็นการผูกขาดลด หรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นการส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจเป็นไปอย่างเสรีและป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันไม่เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” จากข้อความข้างต้นจะพบว่าเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ

⁷ แนวคิดเกี่ยวกับการแข่งขันที่เสรีและการแข่งขันที่เป็นธรรม ผู้เขียนเห็นว่าอาจจำเป็นต้องแยกพิจารณาออกจากกัน การแข่งขันเสรีในที่นี้ หมายถึง การแข่งขันที่อยู่ภายใต้กรอบกติกาที่ภาครัฐกำหนดซึ่งอาจมีข้อจำกัดได้ ส่วนการนิยามหรือขอบเขตของการแข่งขันที่เป็นธรรมเป็นสิ่งที่ยากและละเอียดอ่อนสำหรับในบริบทของ พ.ร.บ. แข่งขันฯ เกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นธรรมยังขาดความชัดเจนอยู่ซึ่งอาจขัดหรือแย้งต่อหลักกฎหมายอาญา “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ” ได้ เนื่องจากพ.ร.บ.แข่งขันฯ มาตรา 51 ได้กำหนดความผิดทางอาญากรณีฝ่าฝืนมาตรา 29.

⁸ ชื่อเรียกกฎหมายแข่งขันอาจมีความแตกต่างกันไป เช่น สหรัฐอเมริกาเรียกว่า “กฎหมายต่อต้านการผูกขาด (Antitrust Laws)” สหภาพยุโรปเรียกว่า “กฎหมายแข่งขันทางการค้า (Competition Law)” ญี่ปุ่นเรียกว่า “กฎหมายป้องกันการผูกขาด (Anti-monopoly Act)” เป็นต้น.

มุ่งเน้นที่การป้องกันพฤติกรรมที่เป็นการผูกขาด ลดหรือจำกัดการแข่งขันอย่างเป็นระบบ ซึ่งหมายถึงการคุ้มครองระบบการแข่งขัน กรณีที่ทับบัญญัติใด ๆ ใน พ.ร.บ.แข่งขันฯ ขัดหรือแย้งต่อเจตนารมณ์หลักของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ ผู้เขียนเห็นว่า เจตนารมณ์หลักย่อมมีศักดิ์ที่สูงกว่าเจตนารมณ์อื่น ๆ ภายใต้ขอบเขตการบังคับใช้ พ.ร.บ.แข่งขันฯ

และหากพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 29 พ.ร.บ.แข่งขันฯ ซึ่งบัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจกระทำการใด ๆ อันมิใช่การแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมและมีผลเป็นการทำลาย ทำให้เสียหาย ขัดขวาง กีดขวาง หรือจำกัดการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบธุรกิจอื่นหรือเพื่อมิให้ผู้อื่นประกอบธุรกิจ หรือต้องล้มเลิกการประกอบธุรกิจ” มาตรานี้สามารถจำแนกออกเป็น 2 องค์ประกอบหลัก ๆ ได้แก่ องค์ประกอบแรก “ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจกระทำการใด ๆ อันมิใช่การแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม” และองค์ประกอบที่สอง “และมีผลเป็นการทำลาย ทำให้เสียหาย ขัดขวาง กีดขวาง หรือจำกัดการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบธุรกิจอื่นหรือเพื่อมิให้ผู้อื่นประกอบธุรกิจหรือต้องล้มเลิกการประกอบธุรกิจ” สำหรับองค์ประกอบแรกนั้น ผู้เขียนเข้าใจว่าได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายป้องกันการผูกขาดญี่ปุ่น มาตรา 19 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครอง “ระบบ” การแข่งขันมิใช่ “คน”⁹ ส่วนองค์ประกอบที่สองจะมีลักษณะการเขียนในเชิงคุ้มครอง “ผู้แข่งขัน” ซึ่งแตกต่างไปจากกฎหมายป้องกันการผูกขาดญี่ปุ่น ประเด็นการพิจารณาที่สำคัญเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของมาตรา 29 คือ ความชัดเจนระหว่างการคุ้มครอง “ระบบการแข่งขัน” หรือคุ้มครอง “ผู้แข่งขัน”

เป็นที่แน่นอนว่าหากตีความตามตัวอักษร เจตนารมณ์ของมาตรา 29 นั้น มุ่งคุ้มครองทั้งระบบการแข่งขันและผู้แข่งขัน ความเป็นไปได้ในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสองซึ่งเป็นองค์ประกอบภายในกับองค์ประกอบภายนอก ยกตัวอย่างเช่น เจตนารมณ์ของมาตรา 29 หรือเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ อาจมีแนวคิดในหลายๆ แนวทางด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น

⁹กฎหมายป้องกันการผูกขาดของญี่ปุ่น มาตรา 19 บัญญัติว่า “事業者は、不公正な取引方法を用いてはならない”หรือแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “No entrepreneur shall employ unfair trade practices.”.

แนวทางแรกสามารถตีความได้ว่าองค์ประกอบทั้งสองต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการที่จะมีความผิดตามมาตรา 29 จะต้องมีการกระทำที่ครบทั้งสององค์ประกอบ ในขณะที่แนวความคิดที่สองอาจตีความว่าองค์ประกอบที่สองเป็นแค่เพียงองค์ประกอบเสริมขององค์ประกอบแรกเท่านั้น การตีความตามแนวคิดนี้เป็นการอธิบายเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ คือ เพื่อคุ้มครองระบบการแข่งขัน และนอกจากนี้ยังอาจมีแนวคิดที่สาม คือ เจตนารมณ์ของมาตรา 29 มุ่งเน้นการคุ้มครอง “ผู้แข่งขัน” มากกว่าระบบการแข่งขันจึงเป็นข้อยกเว้นของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ องค์ประกอบที่สองเป็นบทบัญญัติที่เป็นรูปธรรมและเป็นสาระสำคัญ ส่วนองค์ประกอบแรกเป็นแค่เพียงคำอธิบายเบื้องต้นเท่านั้น

ภายใต้แนวคิดแรกมีข้อดีในการอธิบายกล่าวคือ เป็นการตีความที่ครบถ้วนตามองค์ประกอบของกฎหมาย แต่มีข้อจำกัด ได้แก่ การไม่สามารถสืบค้นหาเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของมาตรา 29 ได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองอะไร ส่วนแนวคิดที่สองเป็นแนวคิดที่นักวิชาการกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมักนิยมใช้เพื่อพยายามหาคำอธิบายให้สัมพันธ์กับเจตนารมณ์หลักของกฎหมาย แต่แนวคิดนี้มีจุดอ่อน คือ ไม่สามารถอธิบายถึงการมีตัวตน (存在) หรือความหมายที่แท้จริงขององค์ประกอบที่สองได้ ส่วนแนวคิดที่สามเป็นแนวคิดที่พยายามหาคำอธิบายที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะของมาตรา 29 ในลักษณะ “ข้อยกเว้น”

ส่วนปัญหาที่ยังคงเป็นประเด็นสำคัญในปัจจุบันไม่ว่าจะอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดใดๆ ข้างต้นก็ตาม คือ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการบังคับใช้มาตรา 29 กับบทลงโทษทางอาญาที่ยังขาดความชัดเจน ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการสืบค้นถึงเจตนารมณ์ของบทลงโทษทางอาญามาตรา 29 ควรให้น้ำหนักด้านใดระหว่างมุ่งเน้นลงโทษผู้ประกอบการที่มีพฤติกรรมฝ่าฝืน “ระบบการแข่งขัน” หรือการมีพฤติกรรมที่มีเจตนาเพื่อ “กลั่นแกล้งกำจัดผู้ประกอบการรายอื่น”

1.2 การคุ้มครองผู้บริโภค

สำหรับประเด็นที่ว่า “ผู้บริโภค” ถือว่าอยู่ภายใต้ขอบเขตของ พ.ร.บ.แข่งขันฯ ด้วยหรือไม่นั้นผู้เขียนเห็นว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับประเด็นแรกข้างต้นเนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อด้านการตีความทางกฎหมายหรือแนวทางการบังคับใช้กฎหมายซึ่งมีอาจหลีกเลี่ยงได้ หากผู้บริโภคมิได้อยู่ภายใต้ พ.ร.บ.แข่งขันฯ ซึ่งหมายความว่า พ.ร.บ.แข่งขันฯ จะทำหน้าที่กำกับดูแลเฉพาะ

พฤติกรรมการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันเท่านั้นและแนวปฏิบัติที่ต่าง ๆ ที่กำหนดออกภายใต้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ ก็จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตการคุ้มครองระบบการแข่งขันโดยมุ่งเน้นไปที่กำกับดูแลเฉพาะพฤติกรรมของผู้ประกอบการเป็นหลัก โดยปราศจากการพิจารณาถึงตัวผู้บริโภคโดยตรง และที่สำคัญการนำเหตุผลด้านผลกระทบต่อผู้บริโภคอันเนื่องมาจากการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการที่มีลักษณะเข้าข่ายผิดตาม พ.ร.บ. แข่งขันฯ มาอ้างอิงอาจมีน้ำหนักไม่มากพอเนื่องจากผู้บริโภคมิใช่ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงตาม พ.ร.บ. แข่งขันฯ แต่หากมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนโดยให้ผู้บริโภคอยู่ภายใต้ขอบเขตการบังคับใช้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ ด้วยแล้ว ขอบเขตการบังคับใช้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ จะขยายออกไปและมีความสอดคล้องกับกฎหมายการแข่งขันทางการค้าในต่างประเทศและหากมองในเชิงเปรียบเทียบกับกฎหมายป้องกันการผูกขาดของญี่ปุ่นซึ่งมีประสบการณ์มาก่อนประเทศไทย จะพบว่าในอดีตที่ผ่านมาญี่ปุ่นเคยใช้ “มาตรการการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม (unfair competition)” ซึ่งเป็นมาตรการที่จำกัดเฉพาะผู้ประกอบการเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้มีการขยายขอบเขตการบังคับใช้ให้ครอบคลุมถึงผู้บริโภคด้วย จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “มาตรการวิธีการทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (unfair business/ trade practices)” แทน

การตีความเกี่ยวกับมาตรา 1¹⁰ ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายป้องกันการผูกขาดญี่ปุ่น ในปัจจุบันเสียงส่วนใหญ่ของนักวิชาการต่างลงความเห็นว่าวัตถุประสงค์ของกฎหมายสามารถแบ่งออกเป็นสองวัตถุประสงค์พร้อม ๆ กัน กล่าวคือ วัตถุประสงค์แรก คือ เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการแข่งขัน

¹⁰ มาตรา 1 บัญญัติว่า “この法律は、私的独占、不当な取引制限及び不公正な取引方法を禁止し、事業支配力の過度の集中を防止して、結合、協定等の方法による生産、販売、価格、技術等の不当な制限その他一切の事業活動の不当な拘束を排除することにより、公正且つ自由な競争を促進し、事業者の創意を發揮させ、事業活動を盛んにし、雇傭及び国民実所得の水準を高め、以て、一般消費者の利益を確保するとともに、国民経済の民主的で健全な発達を促進することを目的とする” หรือแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “The purpose of this Act is, by prohibiting private monopolization, unreasonable restraint of trade and unfair trade practices, by preventing excessive concentration of economic power and by eliminating unreasonable restraint of production, sale, price, technology, etc., and all other unjust restriction on business activities through combinations, agreements, etc., to promote fair and free competition, to stimulate the creative initiative of entrepreneurs, to encourage business activities, to heighten the level of employment and actual national income, and thereby to promote the democratic and wholesome development of the national economy as well as to assure the interests of general consumers.”.

ที่เสรีและเป็นธรรม และวัตถุประสงค์ที่สอง คือ เพื่อการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภคซึ่งถือเป็น “วัตถุประสงค์สุดท้าย (究極の目的)”¹¹ ของกฎหมายป้องกันการผูกขาดญี่ปุ่น¹²

ในขณะที่ พ.ร.บ. แข่งขันฯ ได้บัญญัติเหตุผลของการตรากฎหมายไว้ในเหตุผลท้าย พ.ร.บ. แข่งขันฯ ไว้ว่า “...สมควรปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาดและตราเป็นกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้าขึ้นไว้ โดยเฉพาะเพื่อให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการกระทำอันเป็นการผูกขาดลด หรือจำกัดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นการส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจเป็นไปอย่างเสรีและป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันไม่เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป้าหมายหลักของการกำกับดูแลตาม พ.ร.บ. แข่งขันฯ คือ “การประกอบธุรกิจ” ซึ่งอาจหมายถึงการกำกับดูแลเฉพาะผู้ประกอบการ¹³ ในขณะที่มาตรา 28 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งอยู่นอกราชอาณาจักร ไม่ว่าความสัมพันธ์นั้นจะเป็นโดยทางสัญญา นโยบาย ความเป็นหุ้นส่วน การถือหุ้นหรือมีความสัมพันธ์ในลักษณะอื่นใดทำนองเดียวกัน ดำเนินการใดๆ เพื่อให้บุคคลซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรที่ประสงค์จะซื้อสินค้าหรือบริการมาใช้เอง ต้องถูกจำกัดโอกาสในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบธุรกิจซึ่งอยู่นอกราชอาณาจักรโดยตรง” ในที่นี้มิได้เขียนไว้โดยตรงแต่มีนัยสำคัญว่าผู้บริโภคซึ่งก็คือ “บุคคลซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรที่ประสงค์จะซื้อสินค้าหรือบริการมาใช้เอง” น่าจะอยู่ภายใต้ขอบเขตการบังคับใช้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลท้าย พ.ร.บ. แข่งขันฯ กับมาตรา 28 เป็นสิ่งที่ต้องมีความชัดเจน ผู้เขียนเห็นว่า “ผลประโยชน์ (ทางเลือก) ของผู้บริโภค” เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพิจารณาความผิดตามมาตรา 28 กล่าวคือ ผู้บริโภคต้องได้รับผลกระทบ

¹¹ ในอดีตที่ผ่านมา มีความเห็นเสียงส่วนน้อยที่เห็นว่าผลประโยชน์ของผู้บริโภคมิใช่วัตถุประสงค์โดยตรงตามกฎหมายป้องกันการผูกขาดญี่ปุ่น แต่เป็นแค่เพียงผลประโยชน์ที่ถ่วงน้ำหนัก (反射利益) หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความเป็นจริง (事実上の利益) เท่านั้น และต่อมาในปี 1962 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของผู้บริโภคโดยกำหนดให้เป็นวัตถุประสงค์โดยตรงเช่นเดียวกับการสนับสนุนการแข่งขันที่เสรีและเป็นธรรมอันเนื่องมาจากได้มีการเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยประเภทของแตงที่ไม่สมควรและการป้องกันป้ายแสดงที่ไม่สมควร (不当品類及び不当表示防止法) เข้ามาอยู่ภายใต้กฎหมายป้องกันการผูกขาดญี่ปุ่น.

¹² 金井貴嗣、独占禁止法、第3版(東京：弘文堂、2010) 5頁。

¹³ พ.ร.บ. แข่งขันฯ มาตรา 3 ได้นิยามความหมายของผู้ประกอบธุรกิจว่าหมายถึง “ผู้จำหน่าย ผู้ผลิตหรือจำหน่ายผู้ส่งหรือมาเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อจำหน่าย หรือผู้ซื้อเพื่อผลิตหรือจำหน่ายต่อซึ่งสินค้าหรือผู้ให้บริการในธุรกิจ”.

จากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจที่ฝ่าฝืนพฤติกรรมตามที่มาตรา 28 กำหนด และความผิดตามมาตรา 28 มีบทลงโทษทางอาญาตามมาตรา 51 แม้ความผิดตามมาตราอื่น ๆ (ได้แก่ มาตรา 25, มาตรา 26, มาตรา 27 และมาตรา 29) จะมีได้บัญญัติเกี่ยวกับผู้บริโภคไว้ก็ตาม¹⁴ แต่หากพิจารณาจากโทษทางอาญาที่สูงสุดตามมาตรา 51 แล้วไม่อาจปฏิเสธความหมายหรือความสำคัญของมาตรา 28 ได้เช่นกัน ดังนั้น แม้เหตุผลท้าย พ.ร.บ. แข่งขันฯ จะมีได้ระบุไว้เกี่ยวกับผู้บริโภคโดยตรง แต่ผู้เขียนเห็นว่า “ผลประโยชน์ของผู้บริโภค” เป็นสาระสำคัญอีกส่วนหนึ่งของ พ.ร.บ. แข่งขันฯ ที่ยากที่จะปฏิเสธ

1.3 การทบทวนเจตนารมณ์และขอบเขตการบังคับใช้

จากประเด็นทั้งสองข้างต้นที่ได้ยกตัวอย่างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความชัดเจนของเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. แข่งขันฯ หรือประเด็นด้านการคุ้มครองผู้บริโภคต่างส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเกิดกรณีพิพาทระหว่างผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมค้าปลีกค้าส่ง โดยมีพฤติกรรมกำหนดราคาจำหน่ายสินค้าของตนต่ำกว่าต้นทุน หรือต่ำกว่าคู่แข่งอย่างต่อเนื่องในระดับที่แตกต่างกันอย่างมาก หรือจงใจทำให้คู่แข่งได้รับส่วนแบ่งตลาดที่น้อยลงโดยอาศัยช่องทางการจำหน่ายเพื่อขจัดคู่แข่งที่เรียกว่า “Predatory Pricing” และหนึ่งในเหตุผลที่มักจะถูกนำมาใช้อ้างเพื่อความชอบธรรมของตน คือ เหตุผลด้านทางเลือกของผู้บริโภคสำหรับกฎหมายแข่งขันทางการค้าในต่างประเทศจะมีความชัดเจนโดยจะคุ้มครองถึงผู้บริโภคด้วย ดังนั้น จึงสามารถอ้างถึงทางเลือกของผู้บริโภคได้ส่วนกรณีของประเทศไทยนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.ร.บ. แข่งขันฯ ยังขาดความชัดเจน บางความเห็นมองว่าผู้บริโภคมิได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองโดย พ.ร.บ. แข่งขันฯ แต่อยู่ภายใต้การคุ้มครองโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า “พ.ร.บ. คุ้มครอง

¹⁴ แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาผลกระทบจากพฤติกรรมใด ๆ ของผู้ประกอบธุรกิจที่ฝ่าฝืนตามมาตรา 25, 26, 27 หรือ 29 แล้วอาจกล่าวได้ว่าสุดท้ายแล้วต่างส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากการร่วมมือฮั้วราคาหรือฮั้วประมูล (มาตรา 27) ผลกระทบจากการควบรวมกิจการ (มาตรา 26) หรือผลกระทบจากการใช้อำนาจเหนือตลาดในทางมิชอบ (มาตรา 25) เป็นต้น

ผู้บริโภครวม) ในขณะที่บางความเห็นมองว่า พ.ร.บ.คุ้มครองผู้บริโภคเป็นมาตรการเสริม พ.ร.บ.แข่งขัน¹⁵ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าประเด็นนี้น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นในการพิจารณาถึงความชัดเจนของเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.แข่งขัน¹⁶

2. ความชัดเจนเกี่ยวกับเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาด

2.1 ความนำ

นิยามของ “ผู้มีอำนาจเหนือตลาด” ภายใต้ พ.ร.บ.แข่งขัน¹⁵ จะมีความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งแตกต่างไปจากกฎหมายของประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปหรือญี่ปุ่น กล่าวคือ ในต่างประเทศกฎหมายมิได้กำหนดเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาดไว้อย่างชัดเจน จะมีก็แต่ในรูปของแนวทางปฏิบัติ (guideline) เนื่องจากอุตสาหกรรมในแต่ละอุตสาหกรรมนั้นมีความแตกต่างกันซึ่งเป็นการยากที่จะควบคุมโดยการกำหนดเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาดไว้เป็นเกณฑ์เดียวกัน ส่วนกรณีของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศเกาหลีใต้โดยตรง รูปแบบของการกำหนดเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาดจะมีความคล้ายคลึงกับเกณฑ์ของประเทศเกาหลีใต้มากที่สุด¹⁶ เนื่องจากขนาดของตลาดที่เล็ก¹⁷ ประกอบกับเหตุผลด้านการประหยัดจากขนาด¹⁸

2.2 ประเทศไทย

2.2.1 ความเป็นมา

พ.ร.บ.แข่งขัน¹⁵ มาตรา 3 ใต้ให้นิยามคำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาด” หมายความว่า ผู้ประกอบการธุรกิจรายหนึ่งหรือหลายรายในตลาดสินค้าใดสินค้าหนึ่งหรือบริการใดบริการหนึ่งซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดและยอดเงินขายเกินกว่าที่คณะกรรมการกำหนดด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้โดยให้พิจารณาสภาพการแข่งขันของตลาดด้วย และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้มีการออก “ประกาศคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า เรื่อง หลักเกณฑ์การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาด” โดยกำหนดให้

¹⁵ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน, 2553), หน้า 23.

¹⁶ ศิริศักดิ์ จิงถาวรณ, 2549, “หลักเกณฑ์เรื่อง “ผู้มีอำนาจเหนือตลาด” ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ศึกษากรณีสินค้าเหล็ก,” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ หลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549) หน้า 280-284.

¹⁷ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542, หน้า 85.

¹⁸ ศิริพล ยอดเมืองเจริญ, การสัมมนา เรื่อง กฎหมายการแข่งขันทางการค้า : ประโยชน์สู่สังคม 27 พฤษภาคม 2548 กรุงเทพมหานคร.

ผู้ประกอบการที่มีส่วนแบ่งตลาดและยอดเงินขาย ดังต่อไปนี้เป็นผู้ประกอบการ ซึ่งมีอำนาจเหนือตลาด

(1) ผู้ประกอบการรายใดรายหนึ่ง ในตลาดสินค้าใดสินค้าหนึ่ง หรือบริการใดบริการหนึ่งที่มีส่วนแบ่งตลาดในปีที่ผ่านมาตั้งแต่ร้อยละห้าสิบขึ้นไป และมียอดเงินขาย ในปีที่ผ่านมาตั้งแต่หนึ่งพันล้านบาทขึ้นไป หรือ

(2) ผู้ประกอบการสามรายแรก ในตลาดสินค้าใดสินค้าหนึ่งหรือ บริการใดบริการหนึ่งที่มีส่วนแบ่งตลาดในปีที่ผ่านมารวมกันตั้งแต่ร้อยละเจ็ดสิบห้า ขึ้นไป และมียอดเงินขายในปีที่ผ่านมาตั้งแต่หนึ่งพันล้านบาทขึ้นไป

ทั้งนี้ (2) มิให้ใช้บังคับกับผู้ประกอบการรายใดรายหนึ่งที่มีส่วนแบ่งตลาดในปีที่ผ่านมาต่ำกว่าร้อยละสิบ หรือยอดเงินขายในปีที่ผ่านมาต่ำกว่าหนึ่งพันล้านบาท

2.2.2 เกณฑ์การพิจารณา “ผู้มีอำนาจเหนือตลาดรายเดียว”

พ.ร.บ. แข่งขันฯ ได้ประกาศใช้เกณฑ์ส่วนแบ่งตลาดร้อยละห้าสิบ และเกณฑ์ยอดขายหนึ่งพันล้านบาท ซึ่งหากผู้ประกอบการรายใดที่เข้าข่ายเป็นผู้ประกอบการที่มีอำนาจเหนือตลาดตามเกณฑ์ที่กำหนดและมีพฤติกรรมต้องห้ามตามที่ พ.ร.บ. แข่งขันฯ มาตรา 25 กำหนดไว้ถือว่ามีความผิดและต้องโทษทางอาญา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า แม้ผู้ประกอบการจะเข้าเกณฑ์เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดก็ตาม แต่หากไม่มีพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนตามที่ พ.ร.บ. แข่งขันฯ มาตรา 25 บัญญัติ ก็จะไม่มีความผิด ซึ่งหมายความว่า พ.ร.บ. แข่งขันฯ ควบคุมพฤติกรรมมากกว่า โครงสร้างของอุตสาหกรรม

การกำหนดเกณฑ์ข้างต้นจึงอาจมีการทบทวนแก้ไขได้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกเมื่อ

2.2.3 ความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับเกณฑ์การพิจารณา “ผู้มีอำนาจเหนือตลาดร่วม”

ตามประกาศเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตลาดข้างต้น กรณีที่มีผู้ประกอบการหลายราย (collective dominance) ซึ่งกำหนดไว้ว่า “ผู้ประกอบการสามรายแรก ในตลาดสินค้าใดสินค้าหนึ่งหรือบริการใดบริการหนึ่งที่มีส่วนแบ่งตลาดในปีที่ผ่านมารวมกันตั้งแต่ร้อยละเจ็ดสิบห้าขึ้นไป และมียอดเงินขายในปีที่ผ่านมาตั้งแต่หนึ่งพันล้านบาทขึ้นไป” ประเด็นที่ผู้เขียนตั้งข้อสงสัย คือ การตีความของนิยาม “ผู้ประกอบการสามรายแรก” เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของเกณฑ์ผู้มีอำนาจ

เหนือตลาด ในกรณีของกฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปหรือญี่ปุ่นต่างก็ได้จำกัดเฉพาะผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดรายเดียว แต่หมายรวมถึงกรณีที่ผู้ประกอบการหลายรายร่วมกันเข้าครอบครองตลาดเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจเหนือตลาดร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดคู่แข่งขึ้น หรือแม้แต่เกณฑ์ผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดของเกาหลีใต้เองก็ยังระบุเกณฑ์ “ความเป็นไปได้ในการร่วมมือกัน (Possibility of concerted practices among competitors)” เข้ามาพิจารณาประกอบด้วย¹⁹ แต่จากประกาศฯ ซึ่งกำหนดแค่เพียง “ผู้ประกอบการสามรายแรก” โดยปราศจากคำว่า “ร่วมมือ” เข้ามาเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณานั้นจะส่งผลให้ผู้ประกอบการสามรายแรกในแต่ละอุตสาหกรรมสามารถเข้าเกณฑ์ผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดร่วมตามที่ประกาศฯ กำหนดได้ง่ายและอาจมีความไม่เป็นธรรมกับเกณฑ์ผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดรายเดียว โดยจะขอยกตัวอย่างเช่นกรณีอุตสาหกรรมหนึ่งซึ่งมีผู้ประกอบการ 3 รายแรกซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 30 ร้อยละ 25 และร้อยละ 15 ตามลำดับ และแต่ละรายต่างมียอดขายในปีที่ผ่านมาเกินหนึ่งพันล้านบาท กรณีนี้ผู้ประกอบการทั้งสามรายต่างเป็น “ผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาด” แม้ไม่มีรายใดมีส่วนแบ่งตลาดถึงร้อยละ 50 ก็ตาม ดังนั้น ความหมายของเกณฑ์ผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดรายเดียวที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 อาจไม่มีความสำคัญในทางปฏิบัติ

ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขการตีความกรณีที่มีอำนาจเหนือตลาดร่วมกัน ควรกำหนดเกณฑ์ “ผู้ประกอบการสามรายแรกที่ร่วมกันกำจัดคู่แข่ง” เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการบังคับใช้กฎหมายแข่งขันทางการค้าในต่างประเทศ เนื่องจากในปัจจุบันมีบริษัทต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก หากเกณฑ์ยังไม่ได้แก้ไขอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาในอนาคตได้

¹⁹ แนวปฏิบัติผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดของเกาหลีใต้ (Guidelines for the Abuse of Market Dominant Position) ฉบับแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2013 ข้อ 4.

ระดับที่สอง : การพัฒนากฎหมายในเชิงการเพิ่มศักยภาพหรือประสิทธิภาพ

1. บทยกเว้นของกฎหมาย

การกำหนดข้อยกเว้นตามมาตรา 4 พ.ร.บ.แข่งขันฯ อาจส่งผลกระทบต่อ นโยบายการส่งเสริมการแข่งขันได้ เนื่องจากหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจมิได้อยู่ภายใต้การบังคับใช้ พ.ร.บ.แข่งขันฯ ในปัจจุบัน พ.ร.บ.แข่งขันฯ มาตรา 4 ได้บัญญัติถึงข้อยกเว้นว่ามีใช้บังคับใน 4 กรณี ได้แก่ (1) ราชการส่วนกลางราชการส่วนภูมิภาคหรือราชการส่วนท้องถิ่น (2) รัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ (3) กลุ่มเกษตรกรสหกรณ์หรือชุมชนสหกรณ์ซึ่งมีกฎหมายรับรองและมีวัตถุประสงค์ดำเนินการทางธุรกิจเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร และ (4) ธุรกิจตามที่กำหนดโดยกฎกระทรวงซึ่งอาจกำหนดให้ยกเว้นการใช้บังคับทั้งฉบับหรือแต่เฉพาะบทบัญญัติหนึ่งบทบัญญัติใดของพระราชบัญญัตินี้ได้

จากบทบัญญัติข้างต้น ประเด็นที่ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงการทบทวนเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของมาตรา 4 โดยมีประเด็นหลักดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การทบทวนถึงความสำคัญและความจำเป็นของข้อยกเว้นทั้ง 4 กรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็น “ลำดับความสำคัญ” ของข้อยกเว้น กล่าวคือ จากการศึกษาเปรียบเทียบในเบื้องต้นพบว่าข้อยกเว้นส่วนมากของกฎหมายทั้งของสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่นต่างจัดลำดับให้ความสำคัญกับกรณีของกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์การเกษตรให้อยู่นอกเหนือขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายเป็นลำดับแรกๆ ในขณะที่ พ.ร.บ.แข่งขันฯ มาตรา 4 ให้ความสำคัญกับราชการและรัฐวิสาหกิจมากกว่าสหกรณ์การเกษตร

ประเด็นที่สอง ในกรณีที่รัฐวิสาหกิจแข่งขันกับภาคเอกชนและส่งผลกระทบต่อ “กลไกราคา” ซึ่งรัฐวิสาหกิจไม่ได้อยู่ภายใต้ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศและวิเคราะห์ถึงหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสถานะของ “ผู้แข่งขัน (Competitor)” ของประเทศไทยว่าควรสนับสนุนให้รัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ หรือไม่ เนื่องจากพฤติกรรมความร่วมมือจำกัดการแข่งขันทางด้านราคา เช่น การฮั้วราคาหรือการฮั้วประมูล ต่างเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อระบบกลไกตลาด แม้จะมีกฎหมายอื่นที่ควบคุมการกระทำผิดโดยรัฐ คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยความ

ผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 หรือที่รู้จักกันในชื่อ “กฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการฉ้อ” การบังคับใช้กฎหมายในหลายมิตีย่อมมีประสิทธิภาพกว่า

ประเด็นที่สาม สืบเนื่องจากประเด็นที่สองความชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง พ.ร.บ. แข่งขันฯ และพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับขอบเขตการบังคับใช้ของกฎหมายทั้งสองฉบับในส่วนที่อาจมีความซ้ำซ้อนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ประกอบการที่ต้องรับผิดชอบและต้องโทษทั้งสองฉบับ

2. การทบทวนบทลงโทษทางอาญา

การทบทวนมาตรการการลงโทษทางอาญาตาม พ.ร.บ.แข่งขันฯ ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ (1) การเพิ่มโทษทางอาญาและ (2) การยกเลิกบทลงโทษทางอาญา

2.1 การเพิ่มโทษทางอาญา

พ.ร.บ.แข่งขันฯ มาตรา 51 ได้กำหนดบทลงโทษทางอาญาไว้สูงสุดคือ ปรับไม่เกินหกล้านบาทหรือจำคุกไม่เกินสามปี โดยมีได้จำแนกประเภทของพฤติกรรมและความหนักเบาของโทษทางอาญา²⁰ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมที่กฎหมายแข่งขันให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ พฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นการต่อต้านกลไกตลาด ดังนั้น บทลงโทษทางอาญากรณีนี้ที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนกฎหมายโดยการสมรู้ร่วมคิดกันฉ้อราคาหรือฉ้อประมูลจะมีความเข้มงวดและรุนแรงมากกว่าพฤติกรรมประเภทอื่น ๆ ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มาตรการลงโทษกรณีนี้เป็นการร่วมมือกันจำกัดการแข่งขันทางด้านราคา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร่วมมือฉ้อราคาและการฉ้อประมูลสมควรมีการเพิ่มบทลงโทษให้สูงขึ้นกว่าเดิมหลายเท่าเหมือนกับกรณีของต่างประเทศ

2.2 การยกเลิกบทลงโทษทางอาญา

มาตรา 51 กำหนดบทลงโทษทางอาญาแม้เป็นกรณีฝ่าฝืนมาตรา 29 (มาตรการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม) ซึ่งมีฐานความผิดที่รุนแรงน้อยกว่าพฤติกรรมอื่น ๆ

²⁰ มาตรา 51 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 39 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และในกรณีที่กระทำความผิดซ้ำต้องระวางโทษเป็นทวีคูณ”.

เช่น การฮั้วราคา การใช้อำนาจเหนือตลาดในทางที่มิชอบ เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะกับกฎหมายป้องกันการผูกขาดของญี่ปุ่นซึ่ง พ.ร.บ. แข่งขันฯ มาตรา 29 ได้รับอิทธิพลโดยตรงในการร่างกฎหมายจะพบว่า พฤติกรรมที่เข้าข่ายวิธีการทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Trade Practices) ไม่มีบทลงโทษทางอาญา ปรากฏแค่เพียงบทลงโทษทางปกครองเท่านั้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ (1) คำสั่งระงับให้หยุดพฤติกรรม (排除措置命令) และ (2) พฤติกรรมบางประเภทอาจต้องอยู่ภายใต้มาตรการ “เงินค่าปรับทางปกครอง (課徴金)”²¹ เนื่องจากเหตุผลว่าอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการตีความตามหลักกฎหมายอาญาที่ว่า “ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ (罪刑法定主義)” กล่าวคือ มาตรา 19 ของกฎหมายป้องกันการผูกขาดของญี่ปุ่น บัญญัติไว้เพียงกว้าง ๆ ว่าห้ามกระทำพฤติกรรมที่เป็นการใช้วิธีการทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม โดยมีการออกประกาศ (一般指定) กำหนดรายการทั้งหมด 15 รายการ ที่คณะกรรมการแข่งขันทางการค้าของญี่ปุ่น (Japan Fair Trade Commission : JFTC) เป็นผู้กำหนด และภายใต้การตีความที่เคร่งครัดที่ถือว่า JFTC มิใช่กฎหมาย ดังนั้น ความผิดตามมาตรา 19 จึงไม่สามารถลงโทษผู้ประกอบการด้วยบทลงโทษทางอาญาได้

ระดับที่สาม : การพัฒนานกฎหมายในรูปแบบการนำระบบใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้

1. ความเป็นไปได้ในการนำระบบลดหย่อนผ่อนโทษเข้ามาบังคับใช้ใน พ.ร.บ. แข่งขันฯ

เนื่องจากในปัจจุบันต่างประเทศได้นำระบบยกเว้นและลดหย่อนผ่อนโทษ (Leniency Program) เข้ามาใช้เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบลดหย่อนผ่อนโทษจะถูกนำมาใช้ในกรณีที่ผู้ประกอบการร่วมมือฮั้วราคาหรือฮั้วประมูล โดยการอนุญาตให้สมาชิกที่ฝ่าฝืนกฎหมายสามารถนำข้อมูลหลักฐานที่ตนมีส่วนร่วมของการฮั้วราคามาสารภาพหรือเปิดเผยต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ

²¹ 金井貴嗣, 独占禁止法, 464-502頁.

และจะได้รับการยกเว้นหรือลดโทษแล้วแต่กรณีตามที่กฎหมายกำหนด ประเทศที่นำระบบเช่นนี้มาใช้ในปัจจุบันเริ่มมีมากขึ้นโดยสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่นำระบบนี้มาใช้โดยอาศัยหลักการทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาประยุกต์ใช้ และนอกจากนี้ยังมีสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ เป็นต้น จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า สหรัฐอเมริกาจะใช้แรงจูงใจในรูปแบบยกเว้นและลดหย่อนโทษเงินค่าปรับทางอาญา ส่วนญี่ปุ่นและสหภาพยุโรปจะใช้การยกเว้นและลดหย่อนโทษเงินค่าปรับทางปกครอง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าประเด็นนี้น่าจะเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาเพื่อเสนอทางเลือกให้กับประเทศไทยต่อไปเนื่องจากในปัจจุบันสมาชิกในกลุ่มอาเซียนมีเพียงสิงคโปร์เท่านั้นที่มีบทบัญญัติในเรื่องนี้

2. ความรับผิดชอบที่เป็น “สมาคมผู้ประกอบการทางการค้า”²²

พ.ร.บ. แข่งขันฯ ได้กำหนดห้ามพฤติกรรมที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืน แต่กรณีที่เป็นการฝ่าฝืนอันเกิดจากการกระทำของ “ผู้ประกอบการ” นั้นยังไม่มี ความชัดเจน เนื่องจาก พ.ร.บ. แข่งขันฯ มิได้มีบทบัญญัติและบทลงโทษใช้บังคับกรณีการฝ่าฝืนกฎหมายโดยการกระทำของ “สมาคมผู้ประกอบการทางการค้า (Trade Association)” ไว้โดยตรง ในขณะที่กฎหมายต่างประเทศบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น ได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดของสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าไว้²³ และมีบทลงโทษที่เข้มงวดกว่ากรณีของผู้ประกอบการทั่วไปเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ในขณะที่สหรัฐอเมริกา²⁴ และสหภาพยุโรป²⁵ มิได้กำหนดบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับความผิดของสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าไว้โดยตรง ผู้เขียนจึงเห็นว่า พ.ร.บ. แข่งขันฯ อาจใช้รูปแบบหรือทางเลือกใหม่

²² คำว่า “สมาคมผู้ประกอบการทางการค้า” เนื่องจากเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการกำหนดห้ามพฤติกรรมที่เข้าข่ายจำกัดการแข่งขันของกลุ่มนิติบุคคลที่รวมตัวกันตั้งแต่สองรายขึ้นไปนั้นมุ่งไปที่การกำกับดูแลด้าน “ผลประโยชน์ร่วมกันในฐานะผู้ประกอบการ” ดังนั้น การใส่คำว่า “...ทางการค้า” จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสมาคมโดยผู้ประกอบการที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อแสวงหาผลประโยชน์และสมาคมอื่น ๆ ที่รวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์มิใช่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ เช่น สมาคมทางศาสนา สมาคมทางด้านวิชาการ สมาคมเพื่อกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น.

²³ คำว่ามาตรา 8 ได้บัญญัติความผิดของสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าว่า “事業者団体は、次の各号のいずれかに該当する行為をしてはならない。(一) 一定の取引分野における競争を実質的に制限すること。(二) 第六条に規定する国際的協定又は国際的契約をすること。(三) 一定の事業分野における現在又は将来の事業者の数を制限すること。(四) 構成事業者(事業者団体の構成員である事業者をいう。以下同じ。)の機能又は活動を不当に制限すること。(五) 事業者に不公正な取引方法に該当する行為をさせるようにすること。”

²⁴ แม้สหรัฐอเมริกาจะมีได้มีบทบัญญัติโดยตรงเกี่ยวกับ “สมาคมผู้ประกอบการทางการค้า” แต่สหรัฐอเมริกาจะใช้หลักแห่งเหตุและผล (rule of reason) ในการพิจารณาแทนหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด (per se rule) ซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิดที่เรียกว่า “ancillary restraint doctrine”.

²⁵ แต่สหภาพยุโรปได้กำกับดูแลพฤติกรรมของสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าโดยใช้มาตรา 101 (1) และ (3) ของ Treaty on the Functioning of European Union (TFEU) หรือที่รู้จักกันอีกชื่อเรียกหนึ่งอย่างไม่เป็นทางการว่า “สนธิสัญญาลิสบอน (Treaty of Lisbon)” เช่นเดียวกับกรณีของพฤติกรรมมารวมมือจำกัดการแข่งขัน (concerted practices) ทั่วไป.

โดยเพิ่มบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับ “สมาคมผู้ประกอบการทางการค้า” ที่มีลักษณะคล้ายกับญี่ปุ่นและในทางปฏิบัติพบว่าสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าส่วนมากนิยมใช้มติของสมาคมฯ ในการร่วมมือกันกำหนดพฤติกรรมที่เข้าข่ายก้าจัดการแข่งขันหรือก่อให้เกิดการผูกขาด สำหรับประเด็นหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสมาคมผู้ประกอบการที่ผู้เขียนเห็นว่าหากนำบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าเข้ามาใน พ.ร.บ. แข่งขันฯ จำเป็นต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก ศึกษาและวิเคราะห์ถึงลักษณะเฉพาะตัวของสมาคมผู้ประกอบการทางการค้าว่ามีความแตกต่างจากผู้ประกอบการทั่วไปอย่างไร และรวมถึงหลักการพื้นฐานและความจำเป็นในการห้ามพฤติกรรมของสมาคมผู้ประกอบการทางการค้า

ประเด็นที่สอง รูปแบบของการจำกัดการแข่งขันทางด้านราคาโดยต้องศึกษาและวิเคราะห์ว่าสมาคมผู้ประกอบการทางการค้ามีส่วนช่วยกระตุ้นหรือสนับสนุนพฤติกรรมการฮั้วราคาหรือฮั้วประมูลมากน้อยเท่าไร และรูปแบบของพฤติกรรมทางด้านราคาที่ถูกจำกัดโดยสมาคมฯ นั้นมีรูปแบบอื่น ๆ อะไรบ้าง

ประเด็นที่สาม ความชัดเจนเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของ “สมาคมวิชาชีพ” เนื่องจาก ในปัจจุบัน กฎหมายในต่างประเทศต่างให้ความสำคัญในประเด็นนี้เป็นอย่างมาก²⁶ และในช่วงที่ผ่านมาสมาคมวิชาชีพมักอ้างเหตุผลในเรื่องของความเชี่ยวชาญเฉพาะประกอบกับข้อมูลข่าวสารที่ไม่เท่าเทียมกันส่งผลให้อาจเกิดพฤติกรรมที่เป็นจำกัดการแข่งขันทางด้านราคา เช่น การร่วมมือกันกำหนดอัตราค่ารักษาพยาบาลซึ่งแปรผันตามคุณภาพการรักษาพยาบาล เป็นต้น

บทสรุป

พ.ร.บ. แข่งขันฯ ได้มีการประกาศใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 และจนถึงปัจจุบันยังไม่มีคำพิพากษาคดีภายใต้ พ.ร.บ. แข่งขันฯ จะมีก็แค่เพียงระดับการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์และคำตัดสินจากคณะกรรมการแข่งขันทางการค้า²⁷ และเพื่อเป็นการรองรับการรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การเตรียมความพร้อม

²⁶ สหภาพยุโรปได้มีการออกแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการร่วมมือกันในสาขาวิชาชีพไว้โดยเฉพาะ (“Commission Regulation (EC) No. 2658/2000 of 29 November 2000 on the Application of Article 81 (3) of the Treaty to Categories of Specialization Agreement, OJ[2001] L 304/3”).

²⁷ ศักดา ธนิตกุล, คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542, หน้า 373 - 409.

ในด้านกฎหมายภายในเป็นสิ่งที่สำคัญและหลีกเลี่ยงมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.ร.บ. แข่งขันฯ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายเศรษฐกิจฉบับหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนทั้งในด้านนโยบายและการบังคับใช้กฎหมายของประเทศไทย แม้ปัจจุบันประเทศไทยเพิ่งจะมี พ.ร.บ. แข่งขันฯ บังคับใช้มาไม่นานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วก็ตาม แต่สิ่งที่ภาครัฐควรให้ความสำคัญในขณะนี้ คือ การไม่หยุดที่จะพยายามพัฒนาหรือแก้ไข พ.ร.บ. แข่งขันฯ เพื่อให้สามารถรองรับกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะมีผลมาจากปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอก

เอกสารอ้างอิง

- สุธีร์ศุภินิตย์. 2555. หลักการและกฎเกณฑ์แห่งพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- ศักดิ์ดา ธนิตกุล. 2553. คำอธิบายและกรณีศึกษาพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- อดุลย์ ยุววิทยาพานิชย์. 2556. คำอธิบายกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.
- ศิริศักดิ์ จึงถาวรณ. 2549. “หลักเกณฑ์เรื่อง “ผู้มีอำนาจเหนือตลาด” ตามพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ศึกษากรณีสินค้าเหล็ก.” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- 金井貴嗣. 2010. 独占禁止法. 第3版. 東京 : 弘文堂.
- Commission Regulation (EC) No. 2658/2000 of 29 November 2000 on the Application of Article 81 (3) of the Treaty to Categories of Specialization Agreement, OJ [2001] L 304/3.
- Korea Fair Trade Commission. Guidelines for the abuse of market dominant position. http://eng.ftc.go.kr/bbs.do?command=getList&type_cd=62&pageId=0401. Sep.19, 2014.